

Klaudia Ciurej

ORCID: 0009-0004-5716-1056

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

e-mail: ciurejklaudia@gmail.com

Natalia Demeshkant

ORCID: 0000-0002-2215-0988

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: natalia.demeshkant@uken.krakow.pl

Postawy rodziców a wybory zawodowe dzieci – analiza czynników i zależności

Streszczenie. Analiza roli rodziców w kontekście podejmowanych decyzji zawodowych jest istotna w zrozumieniu mechanizmów decyzyjnych młodzieży, co umożliwia rozwijanie należytych form wsparcia w świadomym planowaniu kariery. Celem pracy było poznanie roli środowiska rodzinnego w procesie kształtowania zainteresowań zawodowych młodzieży. Główny problem badawczy dotyczył sposobów oddziaływania postaw rodzicielskich na wybory zawodowe młodzieży. Badanie zostało przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego. Narzędziem badawczym posłużył kwestionariusz ankiety, oparty na Kwestionariuszu Postaw Rodzicielskich (Roe i Siegelman, 1963) oraz Kwestionariusz Preferencji Zawodowych JOB-6 (Retowski, 2009). W badaniu wzięło udział 102 respondentów mieszkańców województwa małopolskiego obecnie studiujących na uczelniach wyższych. Badania wykazały, że postawy rodziców istotnie oddziałują na kształtowanie orientacji zawodowych młodzieży. Stanowią one kluczowy element procesu podejmowania decyzji zawodowych, a przekonania i aspiracje rodziców odgrywają znaczącą rolę w wyborze ścieżki kariery przez młodych ludzi. Kluczowe znaczenie mają również indywidualne zdolności, zainteresowania, sytuacja ekonomiczna, stereotypy płciowe oraz potrzeby rynku pracy. Wyniki wskazują na konieczność zwiększania świadomości rodziców w zakresie ich oddziaływania na decyzje zawodowe dzieci

oraz na potrzebę rozwoju doradztwa zawodowego wspierającego samodzielne i świadome wybory młodzieży.

Słowa kluczowe: postawa rodzicielska, ścieżka zawodowa, orientacja zawodowa, predyspozycje

Parents' attitudes and children's career choices – analysis of factors and relationships

Abstract. The analysis of the role of parents in the context of career decision-making is important for understanding the decision-making mechanisms of young people, which makes it possible to develop appropriate forms of support in conscious career planning. The aim of the study was to investigate the role of the family environment in the process of shaping young people's career interests. The main research problem concerned the ways in which parental attitudes influence young people's career choices. The study was conducted using the diagnostic survey method. The research tool was a questionnaire based on the Parental Attitude Questionnaire (Roe and Siegelman, 1963) and the JOB-6 Vocational Preferences Questionnaire (Retowski, 2009). The study involved 102 respondents, residents of the Małopolskie Voivodeship, who were currently studying at higher education institutions. The findings showed that parental attitudes significantly influence the formation of young people's career orientations. They constitute a key element in the process of career decision-making, and parents' beliefs and aspirations play an important role in shaping young people's career paths. Individual abilities, interests, economic situation, gender stereotypes, and labor market needs are also of crucial importance. The results point to the necessity of raising parents' awareness of their influence on their children's career decisions and emphasize the need for the development of career counseling that supports young people in making independent and informed choices.

Keywords: parental attitude, career path, vocational orientation, predispositions

Wprowadzenie

Wybór ścieżki zawodowej to jedna z ważniejszych decyzji, której dokonuje każdy młody człowiek po osiągnięciu wieku adolescencji. Od tego, w jakim stopniu ten wybór jest przemyślany i odpowiada predyspozycjom oraz przekonaniom jednostki, zależy poczucie spełnienia zawodowego, satysfakcji i samorealizacji (Jakimiuk, 2016; Mikiewicz i Mikiewicz, 2024; Nowak, 2020). W literaturze wyróżnia się szereg czynników determinujących wybory zawodowe młodzieży, w tym: indywidualne możliwości, zdolności (Nowak, 2020), zainteresowania (Szumiec, 2019), zarobki (Mielżyński, 2007), możliwość wzrostu kariery czy

potrzeby rynku pracy (Suchorab, 2014). Poza tym istotną rolę w procesie wyboru przyszłej ścieżki zawodowej odgrywa rodzina, jej tradycje pokoleniowe, nastawienia i uprzedzenia oraz postawy rodziców wobec dzieci. Jak zaznacza Bożena Matyjas (2023), rodzicielstwo opiera się na relacjach interpersonalnych w rodzinie: rodzica/rodziców i dziecka/dzieci oraz występowaniu w pewnym stopniu współzależności podmiotowej, związanej z wywołaniem wpływu na różne sfery rozwoju dziecka czy decyzji i zachowań rodzica. Realizując funkcje opiekuńczą i wychowawczą, rodzice przekazują dzieciom wartości, normy i oczekiwania związane z przyszłą pracą – te często opierają się na ich własnych doświadczeniach i aspiracjach (Gałęska, 2013). Niemniej jednak postawy rodziców mogą być ograniczane przez społeczne stereotypy, dotyczące ról płciowych, co może hamować rozwój dzieci w kierunkach, które nie odpowiadają tradycyjnym wzorcom (Liu i in., 2015). Pozytywne postawy rodzicielskie wspierają autonomię dziecka i rozwój zainteresowań, podczas gdy negatywne mogą ograniczać samodzielność i satysfakcję zawodową.

Postawy rodziców w ujęciu pedagogicznym

Rodzina jest pierwszym środowiskiem wychowawczym, realizującym szereg funkcji umożliwiających prawidłowe, przyszłe funkcjonowanie dzieci w społeczeństwie. Rodzice inicjują dane oddziaływania oraz wykorzystują określone metody wychowawcze, które są spójne z ich przekonaniami. Systemowe podejście do analizy rodziny z punktu widzenia jej funkcji wychowawczej uwzględnia zarówno relacje wychowawcze między członkami rodziny, jak i postawy rodzicielskie, jakie przyjmują rodzice wobec dziecka. Maria Ziemska (2009) postawę rodzicielską ujmuje jako stałą tendencję zachowania rodzica wobec dziecka. Obejmuje ona trzy fundamentalne komponenty: 1) poznawczy, który zawiera pogląd na dziecko, ocenę jego zachowania; 2) uczuciowo-motywacyjny wyrażający się w wypowiedzi, jej tonie i sposobie ekspresji; oraz 3) behawioralny, który odnosi się do zachowania rodzica w stosunku do dziecka.

W ciągu kilkudziesięciu lat wielu badaczy podejmowało próby analizy i klasyfikacji postaw rodzicielskich według różnych kategorii. Wśród istniejących typologii kluczową dla niniejszej pracy jest klasyfikacja Anne Roe i Marvinina Siegelmana (1963). Autorzy zaproponowali sześć podstawowych typów postaw rodzicielskich: wymagającą, odrzucającą, ochraniającą, kochającą, liberalną oraz zaniedbującą. Wyróżnione modele zachowań zostały wyodrębnione według dwóch głównych kryteriów: chłodu i ciepła emocjonalnego, z których następnie

wydzielono postawy częściowe: unikanie, akceptację oraz uczuciową koncentrację na dziecku (Olszewski i in., 2016). Rodzice charakteryzujący się chłodem emocjonalnym często wykazują brak zainteresowania i zaangażowania w życie dziecka, co w efekcie prowadzi do poczucia osamotnienia i braku wsparcia. Przeciwnym biegunem jest atmosfera ciepła, budząca akceptację, która najczęściej odzwierciedla się jako postawa kochająca bądź liberalna (Serzysko-Zdanowska, 2008). Rodzice praktykujący drugą z postaw wspierają dziecko, szanując jego potrzeby i emocje, co sprzyja zdrowemu rozwojowi emocjonalnemu i społecznemu. Trzeci element, jakim jest uczuciowa koncentracja na dziecku, może manifestować się zarówno w chłodnym, jak i ciepłym klimacie emocjonalnym, dając wyraz odpowiednio poprzez podejście wymagające lub ochraniające.

Przyjęta postawa – zarówno ojcowska, jak i macierzyńska – ma rozmaite źródła. Czynniki wyznaczające dane poglądy to m.in. kultura i tradycje, a także doświadczenia – zarówno te pozytywne, jak i negatywne (Kubiczek, 2019). Często również postawy rodzicielskie mają początek w utartych schematach, dotyczących postrzegania w różnorodny sposób roli rodzica w odniesieniu do płci dziecka. Zagadnienie to jest szeroko omawiane zwłaszcza w zagranicznym dorobku badawczym, który, np. poprzez przypisywanie adekwatnie do płci koloru niebieskiego i różowego stara się przybliżyć różnice w postrzeganiu ról społecznych chłopców i dziewczynek (Garbula, 2009). Powszechnie widoczna jest bowiem tendencja do przypisywania danych cech osobowości przedstawicielom konkretnej płci. Zagadnienie to wiąże się z postępowaniem przygotowującym do pełnienia określonych ról społecznych – kobiecych lub męskich. Socjalizacja jest więc procesem długotrwałym, rozpoczynającym się w momencie narodzin, podczas którego wymaga się od dzieci zinternalizowania przekazywanych norm, a także oczekiwań związanych z daną płcią. Istniejące na przestrzeni lat przekonania, dotyczące cech bądź zachowań adekwatnych dla danej płci, często intuicyjnie kierują procesem wychowania. Badania wykazały, że zgodnie ze stereotypem większy poziom ryzyka i wyzwań zauważalny jest w działaniach chłopców, jednakże matki nie potępiają synów za wspomniane negatywne zachowania (Morrongiello i Rennie, 1998).

Stereotypowe wychowanie w odniesieniu do płci może również przekładać się w przyszłości na kształtowanie ścieżki zawodowej. Jak można zauważyć, w wybranych środowiskach domowych płeć biologiczna stanowi wyznacznik oczekiwań związanych z obowiązkami domowymi (Krajewska, 2022). Te z kolei często stanowią motywacje do zachęcania dziecka do uczestnictwa w zajęciach dodatkowych adekwatnych dla roli płciowej. Gdy dzieci są wychowywane

zgodnie z tradycyjnymi stereotypami, mogą zinternalizować przekonanie, że pewne zawody są odpowiednie wyłącznie dla kobiet, podczas gdy inne są przeznaczone tylko dla mężczyzn. Koncepcja ta może determinować wybory edukacyjne i zawodowe, które w niektórych dziedzinach jednocześnie podkreślają nierównowagę płciową.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na dokonywanie wyborów zawodowych przez dzieci są tradycje rodzinne. Odgrywają one niezwykle ważną rolę w umacnianiu więzi emocjonalnej rodziny. Oprócz przekazywanych zwyczajów można również dostrzec tradycję kultywowania danej ścieżki zawodowej. W takich rodzinach pewien konkretny zawód jest praktykowany przez kilka pokoleń, co pozwala tworzyć pewną ciągłość, przekazywać wiedzę i umiejętności. Badania przeprowadzone przez Dagmarę Kowalik i Patrycję Sodel (2015) pokazały, iż 12,5% badanych decyduje się na podtrzymywanie zawodowej tradycji rodzinnej. Podobne wyniki uzyskał Eugeniusz Niedzielski (2013), który na podstawie własnych badań szacuje, iż ok. 13% dzieci decyduje się na kontynuowanie zawodu krewnych. „Dziedziczenie” zawodu jest zjawiskiem pozytywnym wyłącznie w sytuacji, gdy decyzja dotycząca podjęcia tej samej profesji jest wolna od nacisków ze strony rodziny. Wybór kontynuacji tradycji zawodowej może jednak wynikać z innych czynników i pojawić się w różnym wieku rozwojowym. Należy jednak zaznaczyć, iż współcześnie występujący trend zmiany zawodu (nawet kilkakrotnie w czasie całej aktywności zawodowej) może obniżyć wartość rodzinnej tradycji.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, został sformułowany główny problem badawczy niniejszej pracy. Autorki stawiają pytanie, w jaki sposób postawy rodzicielskie determinują wybory zawodowe młodzieży. W celu doprecyzowania odpowiedzi problem zasadniczy został uzupełniony o dwa pytania szczegółowe: Jakie zależności występują między postawami rodzicielskimi a wyborami zawodowymi dzieci? Jakie czynniki oddziałują na postrzeganie pewnych zawodów przez pryzmat stereotypów płciowych?

Materiały i metody

Badania mają strategię ilościową, realizowaną za pomocą autorskiego narzędzia opracowanego na podstawie standaryzowanych kwestionariuszy relacji między rodzicami a dziećmi (Kowalski, 1984) oraz kwestionariusza preferencji zawodowych JOB-6 (Retowski, 2009). Autorski kwestionariusz ankiety zawiera pytania dotyczące postaw rodziców, czynników determinujących wybór, a także

elementy pozwalające określić typ osobowości zawodowej. Dla odpowiedzi na pytania kwestionariusza została wykorzystana pomiarowa skala Likerta.

Badania były prowadzone od stycznia do marca 2024 r. Dobór próby badawczej miał charakter losowy, z ograniczeniem do grupy osób pochodzących z województwa małopolskiego, obecnie studiujących na uczelniach wyższych. Respondenci byli zróżnicowani pod względem rodzaju uczelni, co zapewniło reprezentatywność badania. Proces zbierania danych przeprowadzono przy wykorzystaniu anonimowej ankiety udostępnionej na platformie Microsoft Forms, co zapewniło poufność odpowiedzi.

W badaniu wzięło udział 102 respondentów z województwa małopolskiego, spośród których 57% uczestników stanowiły kobiety, natomiast 43% – mężczyźni. Przedział wiekowy badanych to 19–26 lat. Respondenci byli studentami kierunków technicznych ($N = 12\%$), społeczno-humanistycznych ($N = 69\%$), przyrodniczych ($N = 9\%$).

Poszukując odpowiedzi na problem badawczy, dotyczący zależności pomiędzy postawami rodzicielskimi a wyborami zawodowymi dzieci, zestawiono dane z kwestionariusza ankiety klasyfikujące stosunek rodzica względem dziecka zgodnie z teorią Roe i Siegelmana (1963) oraz prezentowaną orientacją zawodową respondenta. Postawa rodzicielska została wyróżniona na podstawie retrospektywnej oceny stopnia aprobaty w skali 1–4 wobec stwierdzeń przyporządkowanych do pięciu kategorii postaw, tj. wymagająca, odrzucająca, ochraniająca, kochająca oraz liberalna w odniesieniu do stosunku ojca i matki względem respondenta w wieku poniżej 12 lat. W celu identyfikacji prezentowanej orientacji zawodowej zastosowano również skalę Likerta o rozpiętości 1–5, której ocena stopnia trafności poszczególnych pytań została zsumowana w kategorii zainteresowań, tj.: realistyczne, artystyczne, społeczne, badawcze, przedsiębiorcze, konwencjonalne. Uzyskanym wynikom surowym zostały przyporządkowane wartości numeryczne, pozwalające na określenie obszaru zainteresowań.

Wyniki

Zdecydowana większość badanych (72%) na podstawie oceny szeregu twierdzeń określa postawę matki jako kochającą, ochraniającą lub liberalną, natomiast postawę odrzucającą bądź wymagającą wskazuje pozostałe 28% respondentów. Podsumowujące wyniki dotyczące analizowanych rodzajów postaw rodziców z podziałem według płci rodzica przedstawiono w Tabeli 1.

Tabela 1
Rodzaje postaw matki i ojca w retrospektywnej ocenie respondentów

Rodzaj postawy	Postawa matki N (102%)	Postawa ojca N (102%)
Kochająca	16 (15,7%)	18 (17,6%)
Ochroniająca	5 (4,9%)	17 (16,7%)
Liberalna	52 (51,0%)	36 (35,3%)
Wymagająca	23 (22,5%)	12 (11,8%)
Odrzucająca	6 (5,9%)	19 (18,6%)
Razem	102 (100%)	102 (100%)

Źródło: opracowanie własne.

W następnym etapie analizy zestawiono prezentowane postawy rodzicielskie – zarówno przez ojca, jak i matkę – z wykazywaną orientacją zawodową przez respondenta. Wyniki prezentują się następująco: nadrzędnymi orientacjami zawodowymi wywodzącymi się z ciepła emocjonalnego ze strony matki są orientacja artystyczna (A) oraz społeczna (S) – występujące w obu przypadkach u 20,6% respondentów. Zainteresowania badawcze charakteryzują grupę 13,7% uczestników, natomiast trzecimi pod względem powszechności (z wynikiem 8,2%) są realistyczne (R) zainteresowania zawodowe. Niemal równie dużo respondentów (6,85%) demonstduje właściwości typowe dla grupy konwencjonalnej (K).

Należy przypomnieć, iż zgodnie z teorią Johna Lewisa Hollanda (1997) ludzie często wykazują cechy charakterystyczne dla kilku typów zawodowych. Sytuacja ta została również zaobserwowana w przeprowadzonych badaniach, wyróżniając następujące połączenia orientacji zawodowych:

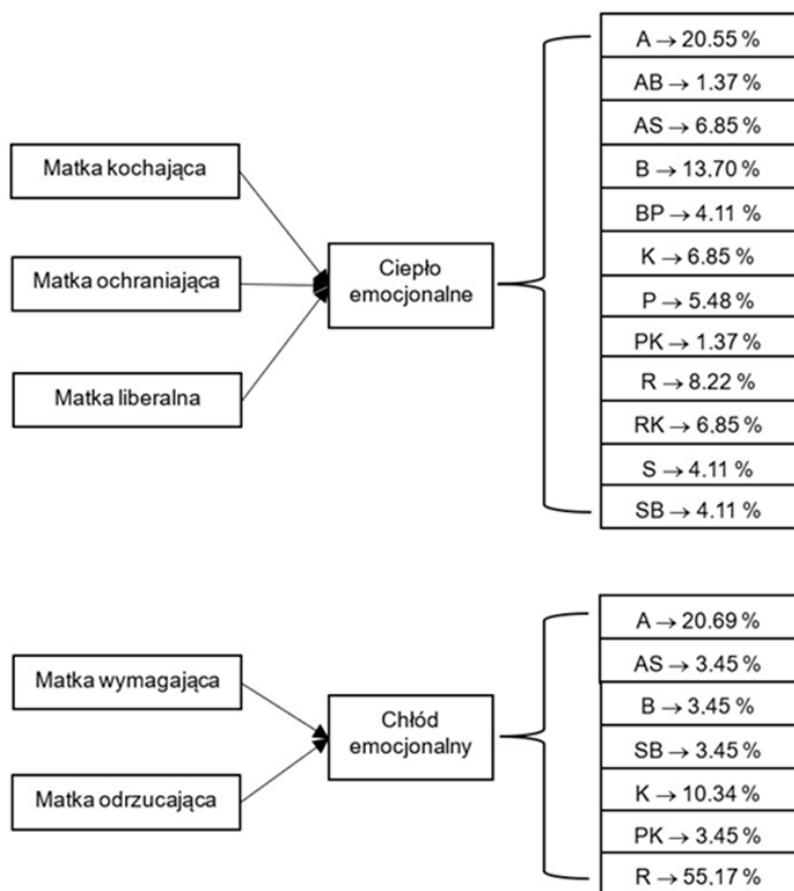
- artystyczno-badawcza (AB),
- artystyczno-społeczna (AS),
- badawczo-przedsiębiorcza (BP),
- przedsiębiorczo-konwencjonalna (PK),
- realistyczno-konwencjonalna (RK),
- społeczno-badawcza (SB).

Pośród powyższych połączeń typów zawodowych w przypadku pozytywnych postaw matki nadrzędne okazują się artystyczno-społeczne i realistyczno-konwencjonalne (wynoszące 6,85%) oraz społeczno-badawcze i badawczo-przedsiębiorcze (stanowiące 4,11%). Zaledwie 1,37% badanych wykazuje cechy charakterystyczne zarówno dla orientacji artystyczno-badawczej, jak i przedsiębiorczo-konwencjonalnej.

Analizując tendencje występujące w przypadku przewagi chłodu emocjonalnego, zdecydowana większość respondentów określając postawę matki jako wymagającą bądź odrzucającą ujawnia wybijającą się na tle innych orientację realistyczną (R), wynoszącą 55,17%. Lokującą się jako druga pod względem częstotliwości występowania orientacja artystyczna (A) opisuje 20,69% respondentów. Wartość ta jest niemal dwukrotnie wyższa w porównaniu do grupy badanych o zainteresowaniach konwencjonalnych (K), która stanowi 10,34%. W pozostałych przypadkach typy zawodowe: badawczy (B), artystyczno-społeczny (AS), społeczno-badawczy (SB) oraz przedsiębiorczo-konwencjonalny (PK) definiuje 3,45% respondentów. Graficzne przedstawienie szczegółowych danych prezentuje Rycina 1.

Rycina 1

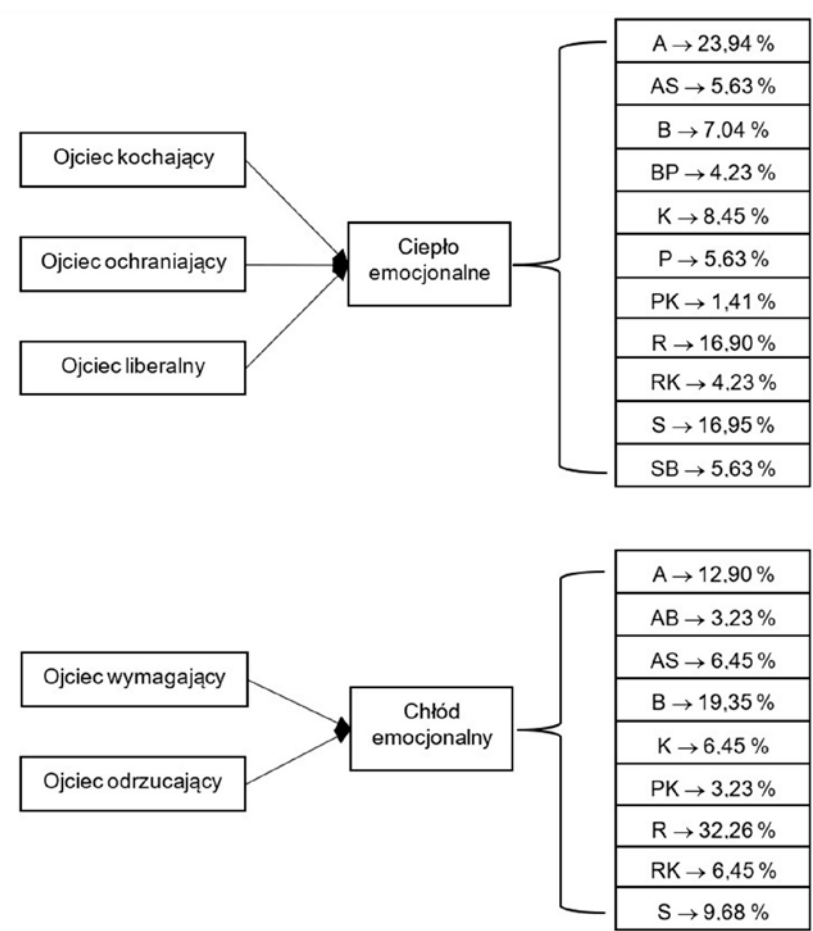
Zależność pomiędzy postawą matki a orientacją zawodową dzieci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z 2024 r.

W podobny sposób przedstawia się procentowy rozkład postaw prezentowanych przez ojca. Zgodnie z retrospektywną oceną twierdzeń, odnoszących się do postępowania ojca względem respondenta do 12. roku życia, dominujące postawy zaliczają się do grupy charakteryzującej się ciepłem emocjonalnym (70%). Analogicznie jak w przypadku stosunku matki w dalszych etapach w sposób dominujący sprzyjają ukształtowaniu się orientacji artystycznej (A) oraz społecznej (S), które opisują odpowiednio grupę 23,94% oraz 16,95% respondentów. Zaskakująca jest również powszechność występowania zainteresowań realistycznych (R) stanowiących ok. 17%. Wskazane typy zawodowe wyróżniają się na tle innych.

Rycina 2
Zależność pomiędzy postawą ojca a orientacją zawodową dzieci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z 2024 r.

Spośród pozostałych 8,45% respondentów wykazuje cechy charakterystyczne dla typu konwencjonalnego (K), natomiast 7,04% dla typu badawczego (B). Zaobserwowano również u 5,63% osób badanych współistnienie elementów charakterystycznych dla typu artystyczno-społecznego (AS), przedsiębiorczego (P) oraz społeczno-badawczego (SB). Nieco mniej (tj. 4,23%) respondentów prezentuje orientację badawczo-przedsiębiorczą (BP), a równoliczna grupa – orientację realistyczno-konwencjonalną (RK). Najmniejszy odsetek uczestników badania (1,41%) udziela największej aprobaty twierdzeniom wskazującym na połączenie zainteresowań przedsiębiorczo-konwencjonalnych (PK). Na Rycinie 2 przedstawiono graficzne zestawienie uzyskanych danych.

W przypadku postawy wymagającej oraz odrzucającej zauważono tendencje do wykazywania w dominującym stopniu (32,26%) cech charakterystycznych dla orientacji realistycznej (R). Drugą najczęściej występującą skłonnością zawodową deklarowaną przez niemal 1/5 badanych (19,35%) jest orientacja badawcza (B). Stanowi to zaskoczenie, ponieważ artystyczne (A) zainteresowania zawodowe prezentuje prawie 13% respondentów oraz niemal równie tyle samo wykazuje zainteresowania społeczne (S) – ok. 10%.

Ponadto w celu doprecyzowania i poszerzenia zakresu analizy zadano respondentom szereg pytań dotyczących roli rodziców w wyborze zawodowym. Zauważono, iż 80% respondentów na podstawie oceny 12 twierdzeń deklaruje, iż wybór ścieżki zawodowej w znacznym stopniu podyktowany był opiniami bądź sugestiami ze strony rodziców. Wyniki w tym wypadku różnicują się poziomem wykształcenia i płcią rodzica. Mianowicie, matki posiadające wykształcenie wyższe oraz ojcowie z wykształceniem wyższym lub zawodowym mają wpływ na wybory ścieżek zawodowych swoich dzieci. Swobodny wybór przebiegał w przeważającym stopniu niezależnie od posiadanego wykształcenia. Zwrócono uwagę również na zależność pomiędzy postawą rodzica a wyborem ścieżki zawodowej (tab. 2).

Tabela 2
Analiza postaw rodziców ze zróżnicowaniem na płeć jako czynnika decydującego przy dokonaniu wyborów ścieżki zawodowej przez respondentów

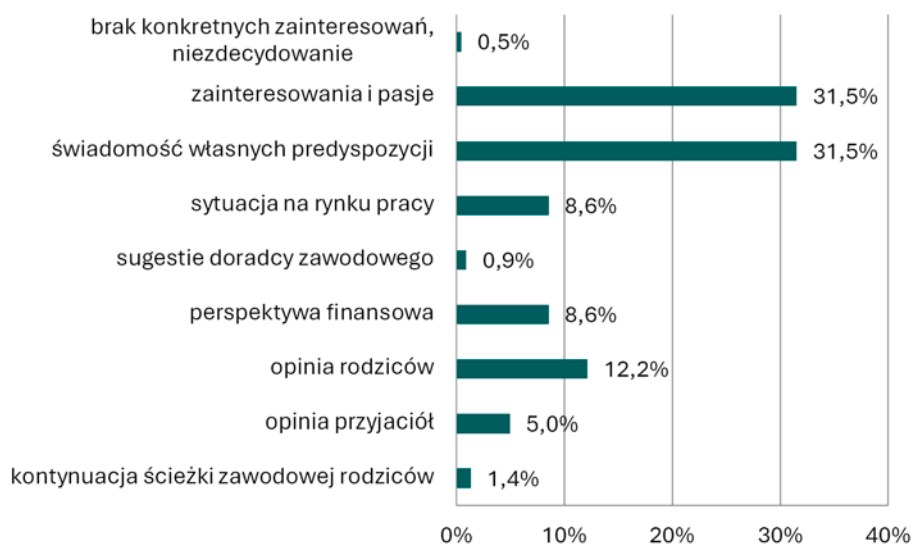
Rodzaj postawy	Wybór pod wpływem opinii rodziców N = 82		Wybór według własnej opinii N = 20	
	Postawa matki N (%)	Postawa ojca N (%)	Postawa matki N (%)	Postawa ojca N (%)
Kochająca	12 (14,6%)	15 (18,3%)	4 (20,0%)	3 (15,0%)
Ochraniająca	3 (3,7%)	14 (17,1%)	2 (10,0%)	3 (15,0%)
Liberalna	49 (59,8%)	33 (40,2%)	3 (15,0%)	3 (15,0%)
Wymagająca	16 (19,5%)	8 (9,8%)	7 (35,0%)	4 (20,0%)
Odrzucająca	2 (2,4%)	12 (14,6%)	4 (20,0%)	7 (35,0%)
Razem	82 (100%)	82 (100%)	20 (100%)	20 (100%)

Źródło: opracowanie własne.

Spośród respondentów, u których zgodnie z deklaracją wybór przebiegał na podstawie porad rodziców, nadrzędną postawą – zarówno w przypadku matki, jak i ojca – okazuje się postawa liberalna, stanowiącą odpowiednio ok. 60% oraz 40%. Ponadto zdecydowana większość rodziców niezależnie od płci posiadała postawy nacechowane ciepłem emocjonalnym (kochająca, ochraniająca, liberalna). Wyniki badań wskazują, że respondenci częściej kierowali się własną opinią przy wyborze ścieżki zawodowej, gdy postawa obojga rodziców przynależała do grupy cechującej się chłodem emocjonalnym. Zgodnie z uzyskanymi odpowiedziami postawa wymagająca w przypadku matki okazała się przeważająca, stanowiąc 35%, co jest zbieżne z dominującą odrzucającą postawą ojca.

Analiza czynników wpływających na postrzeganie zawodów przez pryzmat stereotypów płciowych

W kwestionariuszu ankiety zapytano również o czynniki determinujące wybory zawodowe w celu weryfikacji ważności opinii rodziców podczas podejmowania decyzji z perspektywy respondentów. Uzyskane wyniki w poszczególnych kategoriach przedstawione są na Rycinie 3.

Rycina 3*Czynniki determinujące wybór ścieżki zawodowej*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z 2024 r.

Pytanie to miało formę wielokrotnego wyboru, a analiza wyraźnie uwypukla dominujące uwarunkowania, jakimi są zainteresowania i pasje (31,5%) oraz świadomość własnych predyspozycji (31,5%). Zaskakująco, ponieważ zaledwie 12,2% respondentów wskazało na sugerowanie się opinią rodziców, natomiast 8,6% podkreśla zarówno istotę sytuacji panującej na rynku pracy, jak również możliwą perspektywę finansową w trakcie pracy zawodowej.

W celu weryfikacji pytania badawczego dotyczącego stereotypów w odniesieniu do sfery zawodowej kobiet i mężczyzn zapytano respondentów, czy ich rodzice wyrażali określone opinie na temat stereotypowego przeznaczenia danych ścieżek kariery dla konkretnej płci. Jak wskazują przeprowadzone badania, zagadnienie dotyczące natężenia zjawiska postrzegania pewnych zawodów jako dedykowanych wyłącznie dla jednej płci pozostaje wciąż aktualne. Niepełna 31% ankietowanych przyznało, iż rodzice w dalszym ciągu podtrzymują owe poglądy. Co ciekawe, zdecydowanie częściej, ponieważ aż w 66% dotyczą one kobiet niezależnie od miejsca zamieszkania. W przypadku mężczyzn zdecydowana większość rodziców respondentów (63,6%) zamieszkających na obszarach wsi utożsamia się ze wzorcami mówiącymi, iż pewne zawody są odpowiednie dla kobiet, podczas gdy inne dedykowane są raczej dla mężczyzn. Prowadząc analizę

dotyczącą zmiennej, jaką jest wiek ojca i matki, można wskazać średnią wieku klasyfikującą się na poziomie: 51 lat w odniesieniu do matki oraz 54 lat w odniesieniu do ojca. Przytaczając średnią wieku rodziców, którzy według opinii respondentów nie utożsamiają się ze stereotypowym postrzeganiem zawodów w kontekście płci, wynosi odpowiednio: 50 oraz 53 lata. Otrzymane wyniki, mające zbliżone wartości, sygnalizują, iż wiek rodziców nie stanowi istotnej zmiennej w kontekście analizowanego problemu, a genezy owych poglądów należy doszukiwać się głębiej. Zdaniem najliczniejszej grupy (47% respondentów) dominującym czynnikiem jest obecne przywiązanie do norm funkcjonujących w społeczeństwie. Zbliżoną wartość (41%) osiąga kwestia związana z przekonaniami przekazywanymi z pokolenia na pokolenie, natomiast zaledwie 12% wiąże przekonania rodziców z niską reprezentacją danych zawodów przez kobiety i mężczyzn. Wartości te sugerują, że zarówno normy społeczne, jak i przekonania dziedziczone między pokoleniami mają istotny wpływ na postrzeganie ról zawodowych, podczas gdy kwestie związane z reprezentacją płciową są mniej istotne w oczach respondentów.

Dyskusja

Uzyskane w niniejszym badaniu wyniki potwierdzają istnienie zależności pomiędzy postawami rodziców a zainteresowaniami zawodowymi ich dzieci. Tendencja ta jest zgodna z wnioskami płynącymi z wcześniejszych badań Aleksandry Peplińskiej i in. (2014), wskazującymi, że osoby określające relacje z rodzicami jako nacechowane ciepłem emocjonalnym kierują swoją ścieżkę zawodową w kierunku branż społeczno-opiekuńczych, usługowych czy praktyczno-estetycznych. W przypadku postaw odrzucającej oraz wymagającej, które sprzyjają powstawaniu środowiska wychowawczego nacechowanego chłodem emocjonalnym, respondenci – zgodnie z modelem Peplińskiej i in. (2014) – prezentują zainteresowanie obszarami zawodowymi wymagającymi umiejętności matematyczno-logicznych, biologicznych czy technicznych, co odpowiada dominującej orientacji realistycznej w przeprowadzonym badaniu. Pomimo wyraźnych podobieństw między uzyskanymi przez autorów tego artykułu wynikami a wcześniejszymi badaniami, ujawnione rozbieżności mogą wynikać z odmiennej klasyfikacji zainteresowań zawodowych, a tym samym różnic w stosowanej terminologii. Dodatkowo istotnym ograniczeniem, mogącym wpływać na otrzymane rezultaty, jest możliwość zniekształcenia pamięci respondentów dotyczącego retrospektywnej oceny postaw rodzicielskich.

Analizując zagadnienie kategoryzowania zawodów jako przeznaczonych wyłącznie dla jednej płci, należy zwrócić uwagę na rezultaty badań przeprowadzonych w 2022 r. w Pakistanie (Hassan i in., 2022). Badania zależności pomiędzy oddziaływaniem rodziców oraz mediów na stereotypy płciowe, a w kolejnym etapie wybory zawodowe udowadniają, iż rodzice nieświadomie wpajają dzieciom przywiązanie do norm społecznych. Działania te realnie wpływają na ich późniejsze decyzje edukacyjne i zawodowe. Warto podkreślić, że stereotypy płciowe w większym stopniu dotyczyły kobiet aniżeli mężczyzn. Wynika to z pielęgnowania w Pakistanie tradycji i kultury kolektywistycznej, której nadrzędną wartością są potrzeby rodziny oraz grupy. Rodzice zabiegają o narzucenie własnych preferencji czy oczekiwań dzieciom również w kwestii zawodowej. Tym samym respondenci przewidywali, iż w obliczu wskazanych czynników wybór kariery przebiegać będzie na podstawie opinii rodziców i stereotypów płciowych (Hassan i in., 2022). Wyniki chińskich badaczy również wskazują na istnienie stereotypów płciowych dotyczących zawodów (Liu i in., 2015). Rodzice uczestniczący w powyższych badaniach podkreślali, iż dziewczęta powinny skupić swoje zainteresowania wokół dbania o mir domowy, natomiast do chłopców należy rozwijanie kariery umożliwiającej utrzymanie rodziny. Przywołane badania wskazują, iż stereotyp roli płci w karierze jest wszechobecny oraz mocno zakorzeniony w kulturze wielu krajów.

Zwracając uwagę na zjawisko kontynuacji zawodu rodziców, warto zaznaczyć, iż zaledwie 14% respondentów zdecydowało się na taki krok. Podobna tendencja została zaobserwowana przez Niedzielskiego, który odwołując się do wyników badań własnych, wskazuje, że tylko 13% dzieci decyduje się na kontynuowanie zawodu krewnych (Niedzielski, 2013). Zbliżone dane przywołane zostały również w pracy Kowalik i Sodel (2015), gdzie odsetek ten wynosił 12,5%. Wartości te wskazują, iż powielanie kariery rodziców nie jest powszechnym, jednak w dalszym ciągu obecnym zjawiskiem. Jednocześnie ma ono zdecydowanie częściej miejsce w przypadku, gdy rodzice mają wyższe wykształcenie. Z natury obserwuje się, iż przenoszenie zawodu z pokolenia na pokolenie ma miejsce w przypadku społecznie poważanych profesji (Wieczorek, 2009). Niepokój może budzić sytuacja wskazująca, iż zdecydowanie częściej dzieci odczuwają nacisk ze strony rodziców, aby podążać w tym samym kierunku zawodowym. Otoczenie rodzinne stanowi pewien zatem wyznacznik w kształtowaniu się zainteresowań dzieci i młodzieży, naznaczając to, czego się pożąda, a czego nie w ich przyszłym życiu (Wieczorek, 2009).

Uzyskane w niniejszym badaniu wyniki dotyczące pozostałych czynników determinujących wybory zawodowe są zgodne z motywami warunkującymi wybór określonego kierunku kariery, zaproponowanym przez Agnieszkę Suchorab (2014). Autorka wyróżnia trzy rangi czynników, spośród których dominująca została przypisana indywidualnym cechom jednostki takim jak: zainteresowania, pasje czy predyspozycje. Czynniki drugiej rangi dotyczą elementów związanych z sytuacją na rynku pracy czy perspektywą finansową. Na końcu plasują się natomiast elementy związane z oddziaływaniem grup i otoczenia – m.in. rodziców, przyjaciół czy doradców zawodowych (Suchorab, 2014).

Zbieżność uzyskanych rezultatów z wynikami badań innych autorów podkreśla znaczenie środowiska rodzinnego w kształtowaniu preferencji zawodowych, a także potwierdza zasadność dalszej eksploracji tego zagadnienia w kontekście doradztwa zawodowego.

Zakończenie

Postawy rodziców oraz podejmowane przez nich działania, mające na celu wspieranie dzieci w obliczu wyborów zawodowych, stanowią nieodłączny czynnik decyzyjny. Prezentowane aspiracje, wyrażane preferencje co do wyboru bądź kontynuowania danego zawodu mogą skutkować odczuwalną presją skłaniającą do spełnienia oczekiwań innych. Tymczasem otwarta i wspierająca komunikacja, przestrzeń do zgłębiania zainteresowań, prezentowanie możliwości rozwoju – bez nacisku na wybór jakiegokolwiek spośród nich – a także dzielenie się własnymi doświadczeniami stanowią zarówno cenną wskazówkę, jak i również kreują przestrzeń do dokonania przez dziecko własnego świadomego wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej.

Zjawisko postrzegania pewnych środowisk zawodowych jako przeznaczonych wyłącznie dla kobiet bądź mężczyzn pozostaje wciąż aktualne. Stereotypy prezentowane przez rodziców w szerszym zakresie dotyczą kobiet, niezależnie od miejsca zamieszkania, natomiast spośród mężczyzn mających takie przeświadczenia zdecydowana większość zamieszkuje obszary wiejskie. Dane te podkreślają potrzebę zapewniania odpowiedniego wsparcia rodziców w celu eliminowania uprzedzeń i stereotypów w kontekście ścieżki kariery ich dzieci.

Analiza wyników wskazuje, że istotną rolę w wyborach zawodowych odgrywają również czynniki wewnętrzne, takie jak: zainteresowania, pasje oraz świadomość własnych predyspozycji. Choć wpływ otoczenia, w tym rodziców, jest zauważalny, to zgodnie z opiniami respondentów okazuje się on mniej istotny

w porównaniu do indywidualnych motywacji. W mniejszym stopniu na decyzje zawodowe wpływają również uwarunkowania zewnętrzne, takie jak sytuacja na rynku pracy czy perspektywy finansowe.

Stosunek rodziców nie tylko znacząco oddziałuje na podejmowane decyzje karierowe dzieci, ale również przyczynia się do urzeczywistniania ich określonych orientacji zawodowych. Jednocześnie czynnik ten nie oddziałuje w sposób izolowany, stanowi natomiast składową wielu elementów, które tworzą w pełni środowisko wychowawcze. Tym samym, choć postawa zarówno ojca, jak i matki względem dziecka stanowi istotny element, to oprócz bezpośredniej relacji uczuciowej należy uwzględnić także inne aspekty, takie jak: sposób postrzegania pracy, wyznawane wartości, liczebność rodziny czy jej status – wszystkie te czynniki wpływają na wybór danej profesji. Warto zatem podkreślić konieczność prowadzenia dalszych rozważań, mających na celu zgłębienie specyfiki wymienionych elementów oraz sposobu ich oddziaływania na wybory dotyczące kariery dzieci i młodzieży.

Referencje

- Gałęska, U. (2013). *Rola rodziny w wyborach edukacyjno-zawodowych młodzieży*. Wychowanie w Rodzinie, 8(2).
- Garbula, J.M. (2009). *Dzieci wobec stereotypów płci*. Forum Oświatowe, 21(40).
- Hassan, M., Luo, Y., Gu, J., Mushtaque, I., Rizwan, M. (2022). *Investigating the parental and media influence on gender stereotypes and young Student's career choices in Pakistan*. Frontiers in Psychology, 13, 890680.
- Holland, J.L. (1997). *Making vocational choices. A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Psychological Assessment Resources.
- Jakimiuk, B. (2016). *Proces budowania kariery zawodowej. Poradnictwo zawodowe. Rozwój zawodowy w ujęciu przekrojowym*. Wydawnictwo Difin.
- Kowalik, D., Sodeł, P. (2015). *Wychowanie w rodzinie w kontekście aspiracji edukacyjno-zawodowych*. Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 4.
- Kowalski, W.S. (1984). *Kwestionariusz Stosunków Między Rodzicami a Dziećmi A. Roe i M. Siegelmana*. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Krajewska, A. (2022). *Różni, ale czy równi? O socjalizacji do ról płciowych we współczesnych polskich rodzinach*. W: A. Krajewska, M. Rawłuszko (red.), *Równouprawnienie. Księga jubileuszowa dla Profesory Małgorzaty Fuszar* (s. 347–369). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kubiczek, K. (2019). *Gdy rodzice różnią się w podejściu do wychowania dzieci*, <https://katarzynakubiczek.pl/wychowanie/gdy-rodzice-roznia-sie-w-podejsciu-do-wychowania-dzieci/> (25.06.2024).
- Liu, J., McMahon, M., Watson, M. (2015). *Parental influence on child career development in mainland China. A qualitative study*. The Career Development Quarterly, 63(1).

- Matyjas, B. (2023). *Współczesne rodzicielstwo w perspektywie pedagogiki*. Roczniki Pedagogiczne, 15(4).
- Mielżyński, J. (2007). *Wybrane problemy migracji zarobkowej Polaków, mobilności zawodowej i przestrzennej*. Rocznik Lubuski, 33(1).
- Mikiewicz, P., Mikiewicz, A. (2024). *Wspieranie adekwatnych aspiracji młodzieży na rzecz budowania satysfakcjonującej kariery zawodowej – wskazania dla doradztwa zawodowego*. Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika, 48(2).
- Morrongiello, B.A., Rennie, H. (1998). *Why do boys engage in more risk taking than girls? The role of attributions, beliefs, and risk appraisals*. Journal of Pediatric Psychology, 23(1).
- Niedzielski, E. (2013). *Aspiracje zawodowe młodzieży wiejskiej*. Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 15(1).
- Nowak, J. (2020). *Rola rodziny w wyborze ścieżki kształcenia młodzieży*. Szkoła – Zawód – Praca, 20.
- Olszewski, K., Talik, E., Oleś, M. (2016). *Martwienie się młodzieży w okresie dorastania a percepcja postaw rodzicielskich*. Developmental Psychology, 21(3).
- Peplińska, A., Połomski, P., Pogorzelska, I. (2014). *Postawy rodzicielskie a preferencje zawodowe młodzieży*. Psychologia Rozwojowa, 19(2).
- Retowski, S. (2009). *Test preferencji zawodowych*. Wyższa Szkoła Psychologii Społecznej.
- Roe, A., Siegelman, M. (1963). *A parent-child relations questionnaire*. Child Development, 34(2).
- Serzysko-Zdanowska, M. (2008). *Postawy rodzicielskie wobec dzieci z upośledzeniem umysłowym*. Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy, 8(1).
- Suchorab, A. (2014). *Czynniki determinujące wybory edukacyjno-zawodowe studentów*. Szkoła – Zawód – Praca, 7–8.
- Szumiec, M. (2019). *Czynniki determinujące kierunek kariery zawodowej w świetle wybranych teorii rozwoju zawodowego oraz ich znaczenie dla poczucia bezpieczeństwa jednostki*. Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia de Securitate, 9(280).
- Wieczorek, G. (2009). *Rodzice a wybór zawodu*. Problemy Profesjologii, 2.
- Ziemska, M. (2009). *Postawy rodzicielskie*. Wiedza Powszechna.